

Bankowość elektroniczna

*Praca zbiorowa zespołu: A. Gospodarowicz, D. Garczyński, A. Nosowski, D. Wawrzyniak pod red. A. Gospodarowicza
Warszawie 2004 r (z datą 2005) Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne*

Bankowość jest obecnie najbardziej dynamicznie rozwijającą się dziedziną naszej gospodarki oraz jedną z nielicznych mających na to środki i chcących je przeznaczyć na rozwój technologiczny i organizacyjny, a w szczególności rozwój systemów informatycznych wspierających zarządzanie. Z jednej strony jest to rozwój żywiołowy, z drugiej głęboko przemyślany i wykorzystujący najnowsze osiągnięcia w informatyce. Szybkość i wielokierunkowość tych przemian są tak ogromne, że każda próba opisu, syntezy, oceny lub systematyzacji w tym zakresie godna jest naszej uwagi. Konsekwencją tego stanu rzeczy powinien być również fakt, że dziedzinę tę należy analizować w sposób permanentny.

Nie zawsze jednak znajduje to swoje odzwierciedlenie w rzeczywistości. Po serii interesujących prac z tego zakresu realizowanych indywidualnie i pod redakcją takich specjalistów w tej dziedzinie, jak Henryk Sroka, Ryszard Tadeusiewicz, Zygmunt Ryznar, Andrzej Gospodarowicz, Paweł Zieliński, czy Jakub Grzechnik (o autorze recenzji nie wspominając), w latach 1996–2000, nastąpiła niepokojąca przerwa. Jednocześnie oczekiwania rynku księgarskiego związane z tym tematem rosły proporcjonalnie do rozwoju branży. Impas w tej dziedzinie został przełamany w 2002 r. dwiema pozycjami – indywidualną Dariusza Dziuby¹ i pracą zbiorową pod red. Andrzeja Gospodarowicza²,

po dziś dzień zresztą aktualnymi. Od tego zaś czasu znów w miarę systematycznie analizowane są zjawiska z zakresu rozwoju nowoczesnych technologii w bankowości, co znajduje odzwierciedlenie w ukazujących się sukcesywnie pozycjach książkowych. W ostatnim czasie nastąpił niespotykany wręcz wysyp książek na ten temat, o czym świadczy zasobny i wcale niemający kącik na mojej półce.

Ogólnie rzecz biorąc i upraszczając nieco sytuację, prace te można podzielić na trzy zasadnicze grupy:

- uniwersalne – pisane z punktu widzenia informatyki gospodarczej,
- praktyczne – charakterystyki oprogramowania i statystyki,
- organizacyjno-prawne – głęboko umiejscowione w bankowości i (bądź) uwarunkowaniach prawnych.

Wszystkie mają pretensje do bycia monografią, wszystkie zawierają minimalną ilość badań własnych, chociaż trudno tu wyrokować o ich wtórności, ponieważ niewątpliwie każda z nich w zamierzonym zakresie stanowi oryginalną całość.

Do pierwszej grupy należą na przykład książki Jacka Grzywacza³ czy Beaty Świeckiej⁴. W pierwszej czuje się przede wszystkim pióro specjalisty ds. bankowości – być może dlatego, że autor omawia problemy zarządzania środkami pieniężnymi w przedsiębiorstwie czy rolę systemów informatycznych

¹ D. Dziuba: *Systemy informatyczne w obsłudze banków detalicznych*. Warszawa 2002 Nowy Dziennik Sp. z o. o. i WNE UW.

² *Technologie informatyczne w bankowości*. Praca zbiorowa pod red. A. Gospodarowicza. Wrocław 2002 Wydawnictwa AE we Wrocławiu.

³ J. Grzywacz: *Bankowość elektroniczna w działalności przedsiębiorstwa*. Warszawa 2004 SGH.

⁴ B. Świecka: *Bankowość elektroniczna*. Warszawa 2004 CeDeWu.

w obsłudze finansowej firmy. To cecha i jednocześnie jej kompleksowość (kwestie bezpieczeństwa, rozwoju usług bankowości elektronicznej dla przedsiębiorstw w Polsce) wyróżniają ją z całego zbioru pozycji, które ukazały się w 2004 r. Zupełnie inny charakter ma druga książka, skupiona głównie na kwestii elektronicznych instrumentów płatniczych i kart płatniczych, co jest głównym obszarem zainteresowania Autorki. Jest to ciekawa książka dla osób uczących się podstaw bankowości elektronicznej, całkowicie teoretyczna, pomimo statystycznych analiz zawartych w ostatnim rozdziale, pomyślana prawdopodobnie jako zwiastun i część pierwsza całej serii książek należących do grupy drugiej.

Wśród nich zwracają uwagę książki Tomasza Koźlińskiego⁵ oraz Pawła Wrońskiego⁶. Pierwsza z nich, będąca rozwinięciem tez pracy magisterskiej Autora, prezentuje, co prawda, prawdziwe materiały pomieszczone w części teoretycznej i praktycznej, ale od innych pozycji wyróżnia się pozytywnie zamieszczonymi badaniami Autora. Druga skupia się na możliwych zastosowaniach programów MultiCash oraz VideoTel. Sprawia jednak wrażenie jakby niezakończonych, a przerywniki teoretyczne, że się tak wyrażę, pomiędzy obszerną charakterystyką obu programów nie mogą być dla czytelnika ani satysfakcjonujące, ani wyczerpujące. Stąd nieodparte wrażenie, że książka Beaty Świeckiej (też wydana przez CeDeWU) jest kłamrą spajającą wszystkie te publikacje.

W zasadzie we wszystkich tych książkach jedna z istotnych sfer naszego życia gospodarczego jest albo pomijana albo potraktowana nieco po macoszemu – syntetycznie bądź sygnałnie. Myślę w tym momencie o pozycjach z trzeciej grupy znajdujących się na mojej półce. Kwestie prawne nigdy nie były wyraźnie najmocniejszą stroną przedsięwzięć innowacyjnych, a opóźnienia w tej dziedzinie w niektórych krajach w stosunku do dynamicznej rzeczywistości zaczynają przybierać wartości dwucyfrowe. Wyraźnie świadczą o tym publikacje Włodzimierza Szpringera⁷ oraz Wojciecha Szmydta⁸. Prace pierwszego Autora, wyrastającego powoli na autorytet w prawnych aspektach handlu elektronicznego i bankowości elektronicznej, są analizą przypadków ilustrujących niedociągnięcia prawa w tej dziedzinie oraz tymczasowe, rutynowe przeciwdziałania praktyczne przeciwko występującym brakom w naszym ustawo-

dawstwie. Książka drugiego Autora jest organizacyjno-prawną analizą zastosowania elektronicznych instrumentów płatniczych w praktyce i jest uzupełniona siedemdziesięcioma stronami załączników, zawierających główne akty prawne z tego zakresu.

Wydawałoby się, że przy tak obszernej bibliografii nic już nowego nie da się powiedzieć. A jednak z powodów, które omówiłem na początku, każda nowa pozycja jest cenna i w jakimś sensie rozwojowa.

Taka też jest książka *Bankowość elektroniczna* pod redakcją Andrzeja Gospodarowicza. Szeroka problematyka w niej zawarta i niestandardowe podejście sprawiają, że pracę tę – w odróżnieniu od niektórych wspomnianych pozycji – można polecić zarówno studentom, jak i praktykom gospodarczym.

Zasadniczym jej celem są analiza i charakterystyka podstawowych tendencji rozwojowych nowoczesnych technologii informacyjnych w bankowości. Szczególnie istotne wydaje się tu ujęcie typowych rozwiązań bankowości elektronicznej z punktu widzenia informatyki gospodarczej w ujęciu teoretycznym, analitycznym i praktycznym. Jest to niejako próba kontynuacji, modyfikacji i aktualizacji poprzedniej książki, o której już tu wspomniano. Jednocześnie z bardzo szerokiej tematyki poprzedniej pracy wybrano do rozwinięcia to wszystko, co się kojarzy z najnowszymi tendencjami w bankowości, co najszybciej się zmienia, co przez te ostatnie dwa lata mogło się najbardziej zdezaktualizować. Należy zauważyć, że próba ta zakończyła się powodzeniem.

Praca składa się z pięciu rozdziałów, podzielonych w sumie aż na dwadzieścia cztery podrozdziały, zajmujące ponad 190 stron tekstu, uzupełnionego bogatą literaturą i skorowidzem rzeczowym.

Rozdział pierwszy – *Geneza bankowości elektronicznej* – autorstwa Adama Nosowskiego zawiera podstawowe pojęcia z omawianego zakresu oraz analizę różnorodnych, historycznie potraktowanych uwarunkowań rozwoju systemów teleinformatycznych w bankowości. Autor wychodzi od tego, co uznał za fundament istnienia i funkcjonowania banków – klienta i jego potrzeb. Następnie przechodzi do scharakteryzowania czynników umożliwiających świadczenie usług w sektorze bankowym na wysokim poziomie, tzn. konglomeratu zmian organizacyjnych, prawnych i – a może zwłaszcza – technologii informacyjnych, ze szczególnym uwzględnieniem bankowości elektronicznej. Być może w porównaniu z poprzednio scharakteryzowanymi pracami pewien niedosyt pozostaje w zakresie teoretycznego dookreślenia zasadniczych pojęć bankowości elektronicznej. Usprawiedliwieniem Autora może być jednak fakt, że potem są one uszczegóławiane przy okazji

⁵ T. Koźliński: *Bankowość internetowa*. Warszawa 2004 CeDeWu.

⁶ P. Wroński: *Bankowość elektroniczna dla firm*. Warszawa 2004 Ce De Wu.

⁷ W. Szpringer: *Dystrybucja w gospodarce cyfrowej. Między monopolem a konkurencją*. Warszawa 2004 Wydawnictwa Naukowe WZ UW, rozdział 6. pt. *Nowoczesne technologie a sektor bankowy*; W. Szpringer: *e-Commerce, e-Banking – wyzwania globalizacji*. Warszawa 2002 Difin.

⁸ W. Szmydt: *Bankowe elektroniczne instrumenty płatnicze w praktyce*. Inowrocław 2004 ArtPress.

rozwijania tematyki następnych rozdziałów. Zaletą tego rozdziału są zaś obszerne komentarze od autorów, bogato ilustrowane i syntetyzowane w tabelach na końcu rozdziału.

W części drugiej, zatytułowanej *Uwarunkowania organizacyjne bankowości elektronicznej* (Dariusz Wawrzyniak, Dariusz Garczyński, Adam Nosowski) zaprezentowano specyficzne cechy systemów bankowości elektronicznej. Autorzy w szczególności zwracają uwagę na takie problemy, jak koordynacja i standaryzacja działań, formy organizacyjne bankowości elektronicznej oraz integracja bankowości elektronicznej z innymi obszarami działalności banku. Pierwszy z problemów został potraktowany hasłowo, na tyle, na ile był to problem istotny dla całości pracy, ze wskazówkami i odniesieniami do odpowiednich aktów prawnych oraz wzmiankowanej książki Włodzimierza Szpringera. Jeśli chodzi o drugi problem, to można mieć pewne wątpliwości co do obecnej różnicy w interpretacji pojęcia banku tradycyjnego ze wspomaganiami elektronicznymi i banku z oddziałem elektronicznym. Różnica polega tu raczej na konieczności posiadania (lub nie) odrębnego rachunku z dostępem do usług elektronicznych, a nie ograniczeniach funkcjonalności (jak to było jeszcze parę lat temu). Jakoś też nie mogę się przyzwyczaić do bezkrytycznego przenoszenia zachodnich standardów dotyczących konieczności „odchudzenia” tradycyjnej sieci bankowej na specyficzne rynki polskie (s. 44), zwłaszcza wobec prezentacji kolejnych badań preferencji klientów w Polsce, nadal skupiających się (i to zdecydowanie) na formie tradycyjnej. Najbardziej udana jest w rozdziale drugim niewątpliwie część dotycząca problemów integracji bankowości elektronicznej z innymi systemami bankowymi.

Koncepcja pracy – opierająca się na wymaganiach użytkownika – zapewne skutkowała między innymi umieszczeniem jako trzeciego rozdziału *Bezpieczeństwo bankowości elektronicznej*, napisanego przez Dariusza Wawrzyniaka, skądinąd autora świetnej i jak dotąd jedynej poważnej pozycji⁹ poświęconej tym zagadnieniom. Z jednej strony to dobrze, bo jest to Autor ciekawy i ma naprawdę wiele do powiedzenia. Z drugiej strony rozdział ten, niestety, przytłacza pozostałe. Nie oznacza to, że nie czyta się go z prawdziwą przyjemnością i zainteresowaniem, choćby ze względu na bogatą treść, liczne odniesienia do norm i standardów międzynarodowych, silne umiejscowienie w ustawodawstwie polskim czy analizę zagrożeń i środków przeciwdziałania im (z kryptograficznymi włącznie).

W rozdziale czwartym – *Produkty i usługi bankowe w bankowości elektronicznej*, napisanym przez Dariusza Garczyńskiego i Andrzeja Gospodarowicza – zajęto się ofertą produktów i usług bankowych w bankowości elektronicznej, głównie od strony kanałów dostępu do tych usług. Wbrew pozorom, zadanie nie było łatwe. Po pierwsze – wielu autorów (w tym wszyscy wymieniani) przedstawiają ofertę od strony narzędzi (jakkolwiek byśmy je nazwali). Narzędzia te bardzo szybko się zmieniają, a ostatnio dążą do homogenizacji i uniwersalizacji, co może podobne rozważania uczynić przydatnymi jedynie z historycznego punktu widzenia. Po drugie – wyodrębnienie takiego produktu jak produkty kredytowe, o których w związku z bankowością elektroniczną autor podrozdziału 4.4 miał do napisania niecałe dwie strony, sprawia (np. w porównaniu z podrozdziałem 4.5 o kartach kredytowych) nieodparte wrażenie niesymetryczności. Po trzecie – jeśli już się przyjęło konwencję pisania o kartach płatniczych jako medium dostępu, to na tej płaszczyźnie należało je opisywać (bez zbędnej w tym przypadku historii, typologii itp.). Trochę też zabrakło mi zaplecza infrastrukturalnego opisywanych operacji. Ciekawym przyczynkiem, wartym rozwinięcia w przyszłości, wydaje mi się natomiast temat innych usług oferowanych przez bankowość elektroniczną. Podsumowując, rozdział ten broni się jednak logicznym nagromadzeniem materiału ilustrującego rozwój elektronicznej bankowości od strony usługowej i produktowej.

Doskonałym rozwinięciem tematu poprzedniego rozdziału jest ostatnia część książki, zatytułowana *Rynek usług bankowości elektronicznej* (Dariusz Garczyński, Adam Nosowski, Dariusz Wawrzyniak). Rynek ten jest charakteryzowany przez podanie licznych statystyk w postaci graficznej i tabelarycznej, wraz z niezbędnym komentarzem zarówno w stosunku do sytuacji na świecie, jak i w Polsce. Szkoda natomiast, że Autorzy wyraźnie nie poczynili w tym zakresie żadnych badań własnych, co zubaża ich refleksję. Ciekawy – bo rzadko spotykany w literaturze – jest podrozdział 3.3 o roli banków w realizacji płatności elektronicznych. Wygląda jednak na to, że Autor nie wykorzystał możliwości tego tematu i prześlizgnął się tylko po najważniejszych faktach i tendencjach w tym zakresie. Ostatni z podrozdziałów rozdziału piątego odgrywa podwójną rolę – zakończenia (którego brak) oraz podsumowania tematu rynku usług bankowości elektronicznej poprzez ukazanie tendencji jej rozwoju. Jako zakończenie spełnia swój cel, jako podsumowanie jest trochę enigmatyczne.

Reasumując – recenzowana książka jest bardzo ciekawą i obszerną, w pełni interdyscyplinarną roz-

⁹ D. Wawrzyniak: *Zarządzanie bezpieczeństwem systemów informatycznych w bankowości*. Warszawa 2002 Wydawnictwo Zarządzanie i Finanse.

prawą z dziedziny nowoczesnych systemów informatycznych elektronicznej bankowości, przedstawiając ich ewolucję, uchwyconą i zatrzymaną na 2004 r. Wymienione niedostatki nie mają na ogół charakteru merytorycznego, a często wynikają – jak się zdaje – z kłopotów koordynacyjnych w tak dobrym, ale pełnym indywidualności zespole autorskim. Ten indywidualizm był zresztą również potrzebny – dzięki niemu książka różni się w wielu punktach *in plus* od wszystkich poprzednio wymienionych.

Praca ta w pełni realizuje postawiony na początku cel, a oprócz tego może stać się cenną pomocą dydaktyczną we wszystkich uczelniach realizujących programy z zakresu bankowości. Ponadto jest niewątpliwie doskonałą pozycją szkoleniową i samokształceniową dla profesjonalnych i nieprofesjonalnych odbiorców i użytkowników bankowości elektronicznej spoza środowisk akademickich.

rec. Witold Chmielarz